

РОЗДІЛ 7. ДЕМОГРАФІЯ, ЕКОНОМІКА ПРАЦІ,
СОЦІАЛЬНА ЕКОНОМІКА І ПОЛІТИКАДІАГНОСТИКА В СИСТЕМІ СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ
ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІDIAGNOSTICS IN THE SYSTEM OF STRATEGIC MANAGEMENT
OF THE EDUCATION INDUSTRY

У статті досліджено діагностику в системі стратегічного управління освітньої галузі. Проаналізовано важливість діагностики в умовах непередбачуваних глобальних викликів та у ситуації, що склалася у національній економіці та її сегментах. Охарактеризовано функціонування освітньої галузі та її сегментів в умовах воєнного стану. Дано визначення терміну "діагностика". Перелічено основні напрямки, для яких діагностика є важливою складовою управлінського процесу. Проаналізовано поняття діагностика в системі національної економікою. Виокремлено основні причини застосування діагностики. Перелічено основні можливості діагностики. Визначено основні завдання процесу діагностування в системі управління освітньої галузі. Проаналізовано основні види діагностики. Виокремлено основні принципи діагностики. Зроблено висновки щодо діагностики в системі стратегічного управління освітньої галузі.

Ключові слова: діагностика, освітня галузь, стратегічне управління, національна економіка, процес.

The article examined diagnostics in the system of strategic management of the educational sector. The importance of diagnostics in the conditions of unpredictable global challenges and the situation in the national economy and its segments was analyzed. The functioning of the educational sector and its segments in the conditions of martial law was characterized. Variability in the educational sphere under the influence of global challenges determines the need to apply the diagnostic methodology in the process of forming a mechanism for ensuring strategic management in the educational sphere. It was noted the importance of a constant well-founded study of the issue of effectiveness and efficiency of management in the educational field. The definition of the term "Diagnosis" was given. The importance of diagnostics for the strategic management of the educational sector was determined. The strategic importance of diagnostics as a method of studying the socio-economic system was analyzed. The main directions for which diagnostics are an important component of the management process were listed. Diagnostics in the system of the national economy were analyzed. The main reasons for the use of diagnostics as a tool of analytical activity in the system of strategic management of the educational sector were singled out. The main possibilities of diagnosis were listed. It should be noted that diagnostics in the process of forming strategic management decisions in the educational sector should provide an assessment of the development of relevant processes, phenomena, events, and influences, which is based on information about their actual state and affect the intra-industry potential of the object. The main tasks of the diagnosis process in the management system of the educational sector were determined. The main types of diagnostics for the system of strategic management of the educational sector were analyzed. The main principles of diagnostics in the system of strategic management in the educational sector were highlighted. The types of activities identified with diagnostics in the system of strategic management of the educational sector were identified. Conclusions were made regarding diagnostics in the system of strategic management of the educational sector.

Key words: diagnosis, educational sector, strategic management, national economy, process.

УДК 338.4.2

DOI: <https://doi.org/10.32782/bses.76-27>

Баженков Є.В.¹

здобувач

Міжнародний науково-технічний
університет

імені академіка Юрія Бугая

Vazhenkov Ievgen

Academician Yuri Bugay

International University

of Science and Technology

Постановка проблеми. Сталій розвиток освітньої сфери, який відповідає сучасним вимогам суспільства та національного макроекономічного середовища, має забезпечити здатність майбутніх поколінь задовольняти потреби національної економіки з урахуванням власних потреб. Функціонування освітньої галузі завжди спрямовано на гармонізацію продуктивних сил, задоволення сучасних суспільних потреб, інноваційного розвитку країни та збереження, поступового відтворення цілісності навколишнього середовища.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Теоретико-методологічні та прикладні засади діагностики досліджували багато вітчизняних та зарубіжних авторів: О. Шнайдер, О. Гетьман, В. Забродський, Д. Ендовицький, В. Борщ, Т. Ковальчук, Л. Лігоненко, Є. Масленников, Т. Мулик, Г. Швиданенко, Ю. Овчаренко, О. Побережець, М. Рибаків, Ж. Рішар, Г. Савицька, Ю. Сафонов, К. Шапошников, І. Яцкевич та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Зауважимо, що незважа-

¹ ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0117-294X>

ючи на певну кількість наукових досліджень щодо застосування діагностики у соціально-економічних системах, залишається невирішеним методичне забезпечення діагностування в системі стратегічного управління освітньої галузі.

Постановка завдання: дослідження діагностики в системі стратегічного управління освітньої галузі.

Виклад основного матеріалу дослідження. В умовах непередбачуваних глобальних викликів 2019-2022 рр., у ситуації, що склалася у національній економіці та її сегментах, особливу актуальність набуває напрям аналітичної роботи як діагностування, тому розробка сучасних моделей, механізмів, методів і прийомів діагностування, дозволить визначити ступінь впливу контрольованих і неконтрольованих факторів ендогенного або екзогенного характеру на функціонування та розвиток освітньої галузі, моделювати поведінку суб'єктів освітньої сфери у різних умовах, прогнозувати подальші тенденції внутрішньогалузевого стратегічного потенціалу, оцінювати рейтинг соціально-економічних ініціатив на ринку освітніх послуг, що дозволить формуванню ефективних стратегічних управлінських рішень на всіх рівнях.

В умовах воєнного стану функціонування освітньої галузі та її сегментів потрібно охарактеризувати, як нестабільний і пов'язаний зі значними втратами, ризиками, змінами та певними трансформаційними процесами. Мінливість у освітній сфері під впливом глобальних викликів обумовлює необхідність застосування методології діагностування у процесі формування механізму забезпечення стратегічного управління у освітній галузі, здатного сприяти зважено, оперативно, функціонально-орієнтовно та системно задовольняти потреби мультирівневого внутрішньогалузевого управління в синтетичній і аналітичній інформації щодо функціонування та розвитку освітньої галузі.

Відмітимо, що питання результативності й ефективності управління у освітній галузі потребують постійного обґрунтованого дослідження. Ускладнення характеру діяльності у освітній сфері в сучасних умовах висуває нові вимоги до інструментальної підтримки системи стратегічного управління і, зокрема, до методів дослідження й оцінки внутрішнього середовища освітньої сфери. У даний час склалася об'єктивна передумова для застосування в системі стратегічного управління освітньої галузі інструмента, який дозволяє проводити поглиблене дослідження, отримувати обґрунтовану, достовірну та повну інформацію щодо функціонування та розвитку освітньої галузі з метою розробки та прийняття ефективних стратегічних управлінських рішень.

«Дослідження еволюції теоретичного осмислення дефініції «діагностика» в економічній науці

дозволяє стверджувати, що до теперішнього часу не існує єдиної її інтерпретації. Діагностика – це здатність розпізнавати відповідні позитивні та негативні процеси у відповідному середовищі» [3].

Діагностика – це агрегований висновок про функціональне середовище та стан об'єкта, який формується на основі різноманітної синтетичної й аналітичної інформації, її синтезу, зіставлення та інтерпретації з метою прийняття відповідних управлінських рішень.

У науковому дослідженні І. Білаха відмічено: «в економічному й управлінському спрямуванні термін «діагностика» став використовуватися лише в кінці ХХ ст., у період формування ринкової економіки у національному просторі. Саме у цей період сформувався в самостійну галузь знань – аналіз, який являє собою процес розумного або уявного та фактичного розчленування (розкладання) складного об'єкта на відповідні складові сегменти, надає можливість дослідити його окремі сторони, що забезпечить формування наукових абстракцій. Необхідно пам'ятати, що з розвитком будь-якої науки здійснюється диференціація її основних складових – галузей і методів» [3].

Для стратегічного управління освітньої галузі, діагностика – це домінуюча система інструментів управління, яка сфокусована на комплексному дослідженні соціально-економічної діяльності у освітній галузі з метою формування масивів аналітичної або синтетичної інформації, додатних висновків і прогнозів для використання при обґрунтуванні стратегічних управлінських рішень щодо пріоритетних дій, які забезпечать належне функціонування та розвиток освітньої галузі, а також виокремлення негативних явищ та процесів з обґрунтуванням шляхів і засобів їх припинення або усунення.

Стратегічна важливість діагностики як методу дослідження соціально-економічної системи визначається її необхідністю у формуванні та реалізації стратегії розвитку освітньої галузі та реалізації ефективного внутрішньогалузевого. Діагностика є важливою складовою управлінського процесу, яка необхідна: для оцінки привабливості освітньої галузі країни з точки зору внутрішніх і зовнішнього стейкхолдерів; визначення її позиції у міжнародних рейтингах; діагностика дозволяє виявити резерви і потенціал освітньої галузі, її сильні та слабкі сторони.

Погодимося, що «діагностика – це визначення стану об'єкта, предмету, явища або процесу управління шляхом реалізації комплексу дослідницьких процедур, виявлення у них слабких ланок і вузьких місць. Діагностика економічної системи – це сукупність досліджень з визначення цілей функціонування відповідного внутрішньогалузевого об'єкта, способів їх досягнення та виявлення недоліків» [3].

Погодимося з Г. Григор'євим, що з методологічного погляду, діагностика в системі національно економікою визначається як засіб визначення взаємозв'язку між певними станами макроекономічного середовища, відхиленнями від заданих параметрів та причини певного стану, а також виявлення ознак, які відповідають тому чи іншому стану національної економіки під впливом системи державного регулювання [20].

Застосування діагностики як інструменту аналітичної діяльності в системі стратегічного управління освітньої галузі обґрунтовано наступним:

- в системі стратегічного управління освітньої галузі діагностика не має відповідного теоретико-методологічного обґрунтування;
- результативна й ефективна система стратегічного управління й освітній галузі передбачає застосування всього комплексу наявного методологічного інструментарію, у тому числі діагностики;
- мета, цілі, задачі, принципи, зміст, сутність, функції та моделі діагностики достатньо зрозумілі в аналітичному забезпеченні системи стратегічного управління освітньої галузі;
- внутрішньогалузева зацікавленість у дослідженні внутрішніх і зовнішніх факторів впливу на стабільність функціонування освітньої галузі;
- дослідження надає випереджальну оцінку розвитку відповідних явищ, процесів і подій у освітній галузі, яка спирається на аналітичний інформації що фактичного їх стану та потенціалу;
- інтегрування методів пізнання, тобто, аналізу, оцінки, порівняння та синтезу в системі стратегічного управління освітньої галузі;
- відсутні практичні рекомендації щодо застосування діагностики в управлінні освітньої сфери.

Діагностика дозволяє обґрунтовано комплексно оцінити:

- сильні та слабкі сторони освітньої галузі;
- сформувані можливості та загрози освітньої галузі;
- системний вплив контрольованих і неконтрольованих факторів на функціонування та розвиток освітньої галузі;
- визначити стратегічний потенціал внутрішньогалузевого середовища та його складових;
- результативність стратегічних управлінських рішень у освітній галузі;
- ефективність прийнятих рішень у освітній галузі.

Відмітимо, що діагностика в процесі формування стратегічних управлінських рішень у освітній галузі повинна надавати випереджальну оцінку розвитку відповідних процесів, явищ, подій, впливів, яка ґрунтується на інформації фактичного їх стану та впливають на внутрішньогалузевий потенціал об'єкта.

Процес діагностування в системі управління освітньої галузі містить у собі певні процедури аналізу, а основними завданнями є:

- дослідження й оцінка стану освітньої галузі та її сегментів в умовах обмеженої інформації;
- дослідження відхилень від нормального або оптимального стану освітньої галузі та її сегментів;
- дослідження факторів впливу та причин відхилень, виявлення причинно-наслідкових зв'язків між показниками;
- інтерпретація параметрів, процесів і тенденцій, які відбуваються у освітній сфері;
- виокремлення коригувальних рішень щодо оптимізації діяльності у освітній галузі та механізмів реалізації даних заходів;
- розробка й адаптація інструментарію діагностики в системі стратегічного управління освітньої галузі;
- діджиталізація процесів діагностики у освітній галузі.

Для системи стратегічного управління освітньої галузі характерні наступні види діагностики:

- структурна діагностика – передбачає дослідження освітньої галузі та її сегментів з позицій системного аналізу;
- організаційна діагностика – застосовується для оцінки взаємодії сегментів освітньої галузі у процесі виконання завдань, робіт або послуг, що передбачають досягнення соціально-економічного ефекту;
- функціональна діагностика – використовується з метою оцінки внутрішньогалузевого функціонального середовища та діяльності окремих сегментів освітньої галузі за допомогою визначених критеріїв і параметрів;
- екзогенна діагностика – це система оцінки, яка пов'язана із розглядом впливу контрольованих і неконтрольованих факторів зовнішнього середовища на функціонування та розвиток освітньої галузі та її сегментів, а саме: рівень попиту на ринку, інфляція, рівень безробіття, стабільність системи оподаткування тощо;
- ендогенна діагностика – це система оцінки, яка пов'язана з внутрішньогалузевою діяльністю та візуалізує використання ресурсів, структуру поточних витрат, тривалість послуг (робіт), структуру та ліквідність активів тощо.
- епізодична діагностика – не має системного характеру у освітній галузі та проводиться лише у надзвичайних випадках, але вона сильно знижує ефективність результатів діагностики;
- етіологічна діагностика – це система оцінки діяльності у освітній галузі, що побудована за принципом «від причини до симптому», тобто за принципом зосередження основної уваги на встановленні причинно-наслідкових зв'язків між процесами та подіями у внутрішньогалузевому середовищі;
- кількісна діагностика – передбачає застосування кількісних методів оцінки стану освітньої

галузі та її сегментів з метою візуалізації їх поточного стану та потенціалу розвитку;

– симптоматична діагностика – це система оцінки, яка фіксує позитивні або негативні вияви різноманітних факторів, а потім досліджує їх причинно-наслідкові зв'язки з урахуванням контрольованої або неконтрольованої ознаки;

– систематична діагностика – передбачає комплексний моніторинг стану освітньої галузі та її сегментів за рахунок системи встановлених параметрів та оцінку відхилень від їх нормального рівня;

– якісна діагностика – застосовується у випадках, коли об'єкт діагностики у освітній галузі складно оцінити кількісно та необхідно вдаватися до застосування методу «Делфі».

Основні принципи діагностики в системі стратегічного управління у освітній галузі:

– принцип остаточної мети – мета освітньої галузі має абсолютний пріоритет;

– принцип єдності – сумісний розгляд освітньої галузі як цілого, і як сукупності сегментів;

– принцип децентралізації – в управлінні освітньої галузі співвідношення між централізацією та децентралізацією визначається внутрішньогалузевим середовищем;

– принцип зв'язності – довільний сегмент освітньої галузі розглядається сумісно з її зв'язками з оточенням;

– принцип ієрархії – у більшості випадків в освітній галузі доцільно реалізувати ієрархічну побудову або впорядкування її сегментів за важливістю;

– принцип невизначеності – невизначеності та випадковості повинні братися до уваги при визначенні стратегії розвитку освітньої галузі та її сегментів;

– принцип розвитку – необхідно враховувати змінність у освітній галузі та її здатність до розвитку;

– принцип сегментності – у багатьох випадках в освітній галузі доцільно реалізувати декомпозицію на складові різного ступеня загальності та розглядати її як сукупність сегментів та зв'язків між ними;

– принцип функціональності – структура освітньої галузі та її функції повинні розглядатися сумісно з пріоритетом функції над структурою.

Діагностика в системі стратегічного управління освітньої галузі ототожнюється з:

– визначенням об'єктивного стану освітньої галузі та її сегментів;

– науково-дослідницькою діяльністю у освітній галузі, яка спрямована на встановлення, аналіз та оцінку внутрішньогалузевих процесів, явищ і дій з метою забезпечення ефективності системи стратегічного управління освітньої галузі;

– оцінкою соціально-економічних індикаторів функціонування освітньої галузі, з метою візуалізації впливу негативних факторів на її розвиток та внутрішньогалузевий стратегічний потенціал;

– своєчасним пошуком, виявленням, виокремленням помилок і розробка необхідних шляхів у процесі формування стратегічних рішень у освітній галузі.

Висновки. Таким чином, діагностика в системі стратегічного управління у освітній галузі полягає у виокремленні та дослідженні ознак, які впливають на функціонування та розвиток освітньої галузі для передбачення можливих відхилень від стійких і визначених параметрів та запобіганню порушення діяльності у внутрішньогалузевому середовищі. Діагностика охоплює визначення оціночних ознак функціонального середовища освітньої галузі, вибір інструментів їх вимірювання та характеристики з урахуванням встановлених принципів.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Григор'єв Г. С. Теоретико-методологічні засади державного регулювання фінансово-економічних процесів в умовах глобалізації : монографія. Херсон : Олді-плюс, 2017. 380 с.

2. Яцкевич І. В. Економічна діагностика: навч. посіб. Одеса : ФОП Бондаренко М. О., 2015. 292 с.

3. Білах І. Б. Формування механізму економічної безпеки у видавничій галузі : дисерт. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.00.03. Одеса, 2021. 235 с.

REFERENCES:

1. Hryhor'iev H. S. (2017) *Teoretyko-metodolohichni zasady derzhavnoho rehulivannia finansovo-ekonomichnykh protsesiv v umovakh hlobalizatsii* [Theoretical and methodological principles of state regulation of financial and economic processes in the conditions of globalization]. Kherson: Oldi-plus, 380 p. (in Ukrainian)

2. Yatskevych I. V. (2015) *Ekonomichna diahnostyka: navch. posib.* [Economic diagnosis]. Odesa: FOP Bondarenko M. O., 292 p. (in Ukrainian)

3. Bilakh I. B. (2021) *Formuvannia mekhanizmu ekonomichnoi bezpeky u vydavnychij haluzi* [Formation of the mechanism of economic security in the publishing industry: dissertation] (PhD Thesis),. Odesa, 235 p. (in Ukrainian)